

Marita Mathijssen, *Historiezucht, de obsessie met het verleden in de negentiende eeuw*. Nijmegen: Vantilt, 2013. ISBN: 9789460041440. €32,50

In het negentiende-eeuwse Europa waarde een epidemische obsessie met het verleden rond, die zich in alle takken van cultuur manifesteerde. Aldus Marita Mathijssen, die dit verschijnsel 'historiezucht' doopt in haar afsluitende studie van het project *The Construction of the Literary Past in the Netherlands*. In deze synthetiserende publicatie verwerkt ze onderzoek van haar projectmedewerkers Jan Rock, Lotte Jensen, Janneke Weijermars, Francien Petiet en Karin Hoogeland, terwijl o.a. ook van werk van Joep Leerssen, Ellinoor Bergvelt en anderen ruimschoots gebruik gemaakt is. *Historiezucht* is een samenvattend boek dat voor een breed publiek van belangstellenden toegankelijk is.

Mathijssen wil laten zien hoe de opkomst van het historisch besef, aanvankelijk alleen aanwezig bij een kleine elite, zich tot een brede beweging ontwikkelde, die zich in de hele cultuur manifesteerde. Zo ontstond niet alleen een nieuwe vorm van (literatuur)geschiedschrijving en van historieschilderkunst, naast literaire genres als de historische roman en de versvertelling. Ook kwam de monumentenzorg op gang, werden standbeelden, historische genootschappen en musea opgericht en begon de overheid zich te bemoeien met het verleden. Maar uiteindelijk gaat het er haar om het omslagpunt te laten zien naar het besef dat iedereen leefde met en tussen de geschiedenis zonder het zich ooit gerealiseerd te hebben. Dit alles beschrijft ze, verspreid over achttien hoofdstukken, in een mooi vormgegeven boek met historiserende typografische tweekleurendruk in het voorwerk en rijk illustratiemateriaal. Kenmerkend is de toegankelijke stijl, voorzien van aansprekende voorbeelden, persoonlijke anekdotiek over Mathijssens eigen kennismaking met het verleden, met ter afwisseling een gedramatiseerde (gefigeerdde) scène na afloop van een tentoonstelling van 'voorwerpen uit vroeger tijd' in *Art et Amicitiae* in 1858, die tot de oprichting van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap leidde:

Bij het derde glaasje denken ze dat ze dat museum niet met z'n drieën opgericht krijgen. Ze stoppen een nieuwe pijp en besluiten brieven te gaan schrijven [...]. De namen liggen voor de hand. Natuurlijk de schrijver Jacob van Lennep. Het is toch al vreemd dat die er van

daag niet bij is. Hij heeft vast een aanval van jicht (376).

Op deze vorm van fictionaliseerde gesprekken heeft Marita Mathijssen patent, zoals al bleek in *De geest van de dichter* uit 1990.

Als uitgangspunt bij de beschrijving van dit ingewikkeld beschavingsproces neemt Mathijssen de antithese van continuïteit en discontinuïteit sinds de Franse revolutie. Enerzijds was er in de verlichting al de eerste gedaanteverwisseling naar openbaarheid zichtbaar (ze verwijst naar Habermas), anderzijds heerste na de revolutie het sterke breukgevoel dat onder anderen Koselleck en Stephen Bann benadrukten. Zij kiest voor de antithese in die zin, dat de ingrijpende veranderingen van de revolutie juist doen teruggrijpen op het verleden.

De rode draad in het boek van Mathijssen is haar ambitie te laten zien hoe 'de gewone man' toegang kreeg tot het verleden' en haar claim te tonen hoe de 'toe-eigening van de geschiedenis' zich voltrok. Er is sprake van 'de gewone lezer', van 'iedereen', soms is er ook sprake van de 'burger' of 'voornamen burgerij'. Bij een dergelijke herhaalde kerndoelstelling van dit boek verbaast het toch dat er nauwelijks systematisch aandacht uitgaat naar de literaire of culturele socialisatie van deze gewone man als lezer of kijker en naar het vermogen van de verschillende milieus om 'cultureel kapitaal' te vergaren.

Hoe aantrekkelijk en overtuigend het grote verhaal ook is, de bijeengegarde hoeveelheid van zoveel ongelijksoortig materiaal leidt ook in dit geval tot onevenwichtigheid. In de eerste plaats valt op, dat de vondst van de verzamelterm 'historiezucht' als een constructie achteraf als nadeel heeft, dat het zicht belemmerd wordt op de termen waarin men in de contemporaine geschriften over historische belangstelling sprak. Maar ook als je dit bezwaar voor lief neemt, is de periodisering binnen de grote beschavingsbeweging niet altijd duidelijk te volgen. De periode van 1800 tot 1850 wordt als het kernpunt van de 'historiezucht' aangemerkt, maar de chronologische ontwikkeling van ideeën verschilt sterk per genre of discipline, zoals uit haar behandeling per hoofdstuk blijkt. De lezer had wel wat hulpconstructies kunnen gebruiken. Zo heeft de monumentenzorg zich pas in de tweede eeuw helft ontwikkeld, wat duidelijk blijkt uit het treffende voorbeeld van het Muiderslot, dat in 1825 voor de sloop te koop werd aangeboden, en ook uit het feit, dat Barend Koekoek het nog in 1841 onzin vond om een ruïne door restau-

ratie te behouden (Krul 2009:146). Ook in de schilderkunst en in de wereld van de musea voltrekt de 'toe-eigening' van het verleden zich pas in de tweede helft van de eeuw. Mathijssen stelt vast, dat de publieksuitbreiding voor de kunsten zich vooral in die eeuwheft voordoet. Dat blijkt ook uit haar voorbeeld van Potgieters 'Rijksmuseum', waarin naar haar oordeel 'al vroeg', namelijk in 1844, de onverschilligheid voor het verleden aan de kaak gesteld werd. Ook haalt ze Ellinoor Bergvelt aan, die 'nationale onverschilligheid ten opzichte van schilderkunstig erfgoed tussen 1830 en 1870' signaleert. Waar dit boek de 'toe-eigening' van de geschiedenis door 'iedereen' bespreekt, zou de grote uitbreiding van het publiek dus voor een groot deel na de kernperiode van de historiezucht vallen.

Mathijssen gaat uit van een gelijktijdige aanwezigheid van Romantiek en Biedermeier in het verschijnsel 'historiezucht', die ze niet als tegenstrijdig ervaart. Haar tentatieve verklaring voor de gelijktijdigheid van beide verschijnselen noemt ze Freudiaans, waarbij het 'Ich' de burgermaatschappij zou zijn, het 'Es' de trau-

matische ervaring van de revolutietijd en het 'Uber-Ich' een vereniging van romantiek en burgermaatschappij, zonder tot een harmonie komen. In een publicatie ter gelegenheid van Mathijssens afscheid als hoogleraar in Amsterdam deed Wessel Krul de suggestie om voor de periode 1814-1848 in Nederland over een getemde romantiek te schrijven, bij voorkeur aan te duiden als post-romantiek, die niet uitbundig of emotioneel, maar beheerst en verstandig was, en alles wat hemelbestormend was, temde en in de kaders van het burgerlijk leven onderbracht (cf. Wessel Krul, 'B.C. Koekoek en de romantiek'. In: Lotte Jensen & Lisa Kuitert (red.), *Geluk in de negentiende eeuw* [...]. Amsterdam, 2009). Misschien opent die suggestie nieuwe perspectieven.

Behoudens de genoemde bezwaren is dit een kostelijk boek, waarin Marita Mathijssen er met een overvloed aan gegevens in geslaagd is de 'democratisering van het verleden' invoelbaar te maken voor een breed publiek.

Ellen Krol